

رابطه هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان پایه چهارم ابتدایی

نیلوفر صفایی^۱

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان پایه چهارم ابتدایی بود. روش پژوهش بر حسب هدف کاربردی و بر حسب روش گردآوری داده ها توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری شامل تعدادی از دانش آموزان دختر مقطع چهارم ابتدایی در شهر قدس در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۴۰۰ بود که ۸۰ دانش آموزان با شیوه نمونه گیری غیرتصادفی-هدفمند انتخاب شدند. برای جمع آوری داده ها از پرسشنامه هوش هیجانی بار-آن (۱۹۸۶) و پیشرفت تحصیلی فام و تیلور (۱۹۹۴) استفاده شد. روایی پرسشنامه با استفاده از روایی محتوایی و همین طور پایایی از طریق ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که نتایج بیانگر روا و پایا بودن پرسشنامه ها بود. تجزیه و تحلیل داده ها از طریق آمار توصیفی و استنباطی (آزمون ضریب همبستگی پیرسون) با استفاده از نرم افزار Spss-V23 انجام گرفت. یافته ها نشان داد بین هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد ($R=0/36$). بطور کلی می توان نتیجه گرفت که سازمان آموزش و پرورش و معلمان با تقویت و ارتقای هوش هیجانی در همان دوران کودکی با برنامه ریزی های سازمان یافته می توانند پیشرفت تحصیلی دانش آموزان را تحت تاثیر قرار دهند.

کلید واژگان: هوش هیجانی، پیشرفت تحصیلی، دانش آموزان

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی، گرایش روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهر قدس، ایران.
(n.safaei1378@gmail.com)

مقدمه

کشور ما جامعه ای جوان است و بیشترین پهنه ی هرم سنی را دانش آموزان آن تشکیل می دهند، از این رو دانش آموزان جایگاه ویژه ای در تحولات آینده ی این جامعه دارند و به تبع این موضوع، آموزش و پرورش به عنوان منشاء تربیت نیروی متخصص انسانی برای آینده، اهمیت ویژه ای دارد و از آنجایی که ملاک رشد و توسعه آموزش و پرورش عملکرد تحصیلی دانش آموزان آن است، بنابراین عملکرد تحصیلی آنان از اهمیت ویژه ای برخوردار است (محمدخانی و شهبازی، ۱۳۹۷).

پیشرفت تحصیلی نقش مهمی در توسعه منابع انسانی آینده کشور دارد و در واقع مهمترین نشانه موفقیت سیستم آموزشی در دستیابی به اهداف است. به عبارت دیگر، عملکرد تحصیلی نشان دهنده میزان دستیابی دانش آموزان، معلمان و موسسات آموزشی به اهداف خود است (وارن و هال^۱، ۲۰۲۰). پیشرفت تحصیلی به معنای توانایی اثبات موفقیت تحصیلی در کسب نتیجه ای است که برای آن برنامه ریزی و برنامه ریزی شده است. بهبود عملکرد تحصیلی به معنای موفقیت تحصیلی است و موفقیت تحصیلی به معنای میزان موفقیت دانش آموزان در دستیابی به اهداف دوره است. پیشرفت تحصیلی شامل زیرمجموعه های شناختی، عاطفی و انگیزشی متعددی است، از جمله خودکارآمدی، تأثیرات عاطفی، برنامه ریزی، کنترل نتیجه و انگیزه است (فلت و همکاران^۲، ۲۰۱۶).

پیشرفت تحصیلی بهتر باعث افزایش عزت نفس و کاهش اضطراب و افسردگی می شود. برای دستیابی به پیشرفت تحصیلی، باید انگیزه، نگرش و باورهای مثبت در فراگیران ایجاد شود. شناخت و بهبود فرایندهای یادگیری و یادگیری یکی از اهداف اساسی روانشناسی تربیتی است. به همین دلیل، پیشرفت تحصیلی و عوامل موثر در آن همیشه مورد توجه روانشناسان و مربیان بوده است و در سالهای اخیر آنها تلاش کردهاند متغیرهایی را شناسایی کنند که می توانند به بهبود

---

1 Warren,Hale

2 Flett

عملکرد تحصیلی کمک کنند. بسیاری از پژوهش‌های نشان داده اند که عملکرد تحصیلی رابطه مستقیمی با تاب آوری دارد (شریف موسوی، ۱۳۹۴؛ کائور^۱، ۲۰۱۸؛ رجا^۲، ۲۰۱۵؛ وارن و هال، ۲۰۲۰).

یکی از مولفه های موثر بر پیشرفت تحصیلی، هوش هیجانی است. هوش هیجانی یکی از مهمترین عوامل در احساسات فرد بازی می کند (گلمن^۳، ۱۹۹۸). عنوان می کند هیجان، یکی از اجزای زندگی روانی انسان است. این واژه که به معنای حرکت، تحریک، نقش یا تهییج می باشد، حالتی چند وجهی را می رساند (مومنی، ۱۳۹۷). هوش هیجانی به توانایی مدیریت احساسات و هیجانات خویش و دیگران، تشخیص هیجانات در خود و دیگران، پذیرش چشم اندازهای سایر افراد، کنترل روابط و توانش های اجتماعی اشاره دارد. هیجانات منابع اولیه انگیزشی هستند که اعمال انسان را برانگیخته و حفظ و هدایت میکنند. چنانچه هیجانات به صورت مناسبی تعدیل و به کار گرفته شوند، ظرفیت های شناختی را افزایش میدهند. هوش هیجانی نقش اساسی و مرکزی در تعامل انسان ها با یکدیگر دارد و در فعالیتهای مرتبط با خانه، مدرسه، شغل و دیگر موقعیت ها تأثیرگذار می باشد. افراد با هوش هیجانی بالا، حساسیت بیشتری به سلامتی خود نشان می دهند و در برابر خطر و فشار روانی مقاومت بیشتری دارند. بنابراین فشار روانی کمتری را تحمل می کنند و از رضایت روان شناختی و فیزیکی بهتری برخوردارند (نجفی، ۱۳۹۸).

با توجه به آن که هوش هیجانی بر پیشرفت تحصیلی تاثیر می گذارد، به نظر میرسد که انجام چنین مطالعاتی ضروری است. مطالعات محدود در کشور ما و گزارشات متناقض در این زمینه و عدم وجود مطالعات مشابه در انجام این بررسی ضروری به نظر می رسد و همچنین با توجه به اینکه هوش هیجانی بر پیشرفت تحصیلی فرد تاثیر می گذارد، لذا این پژوهش برای اولین بار انجام می گیرد و میتواند اطلاعات اساسی جهت مطالعات بعدی به همراه داشته و نتایج این تحقیق می تواند به زنان دانش آموزان جهت افزایش و ارتقای هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی کمک نماید.

---

1 Kaur
2 Rojas
3 Gelman

با توجه به مطالب گفته شده، پژوهش حاضر سعی در پاسخ به این سوال است که آیا بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد؟

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی، از نظر داده کمی و از نظر ماهیت توصیفی-همبستگی بود.

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش، شامل کلیه دانش آموزان دختر مقطع چهارم ابتدایی در شهر قدس در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ می باشد.

حجم نمونه و روش نمونه گیری

در پژوهش حاضر حجم نمونه شامل ۸۰ نفر از دانش آموزان می باشد و از شیوه نمونه گیری هدفمند استفاده شده است. ملاک ورود به پژوهش شامل شرکت داوطلبانه در مطالعه، عدم وجود اختلالات بارز جسمی، حسی یا حرکتی و ملاک خروج از پژوهش پاسخگویی کامل به پرسشنامه های پژوهش می باشد.

روش و ابزار گردآوری داده

از آنجایی که پژوهش حاضر از نوع توصیفی است برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده شد.

پرسشنامه هوش هیجانی توسط بار - آن (۱۹۸۶)

این پرسشنامه شامل ۱۵ مؤلفه است که عبارتند از: حل مسئله، خوشبختی، استقلال، تحمل فشار روانی، خودشکوفایی، خودآگاهی هیجانی، واقع گرایی، روابط بین فردی، خوش بینی، عزت نفس، کنترل تکانش، انعطاف پذیری، مسئولیت پذیری

اجتماعی، همدلی و خود ابرازی. این پرسشنامه دارای ۹۰ سؤال بوده و نمره گذاری آن بر اساس روش لیکرت است. میزان آلفای کرونباخ برای کل آزمون ۰.۹۳٪ گزارش گردیده است.

پرسشنامه پیشرفت تحصیلی فام و تیلور (۱۹۹۴)

این پرسشنامه در سال ۱۹۹۴ توسط تام و تیلور ساخته شده است. پرسشنامه پیشرفت تحصیلی فام و تیلور، به سنجش میزان عملکرد و پیشرفت تحصیلی در پنج بعد زیر می پردازد: خودکارآمدی، تاثیرات هیجانی، برنامه ریزی، فقدان کنترل پیامد و انگیزش. این پرسشنامه دارای ۴۸ سؤال است و جواب هر سؤال به صورت لیکرت پنج درجه ای از هیچ تا خیلی زیاد می باشد. مرادیان (۱۳۹۲) روایی آن از طریق روایی محتوایی توسط کارشناسان و متخصصان مورد تأیید قرار داده است و میزان آلفای کرونباخ برای کل آزمون ۰.۸۲٪ گزارش گردیده است.

روش تجزیه و تحلیل داده ها

برای تجزیه و تحلیل داده های پژوهش از روش های آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره متغیرهای پژوهش) و آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون) با استفاده از نرم افزار SPSS-V23 استفاده شد.

یافته های پژوهش

در این پژوهش داده های پژوهش در دو سطح توصیفی و استنباطی تحلیل شده است. در ابتدا میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش ارائه شده است. همچنین آزمون های آماری مناسب به منظور بررسی پیش فرض های آماری لازم جهت استفاده از آزمونهای پارامتریک ارائه شده اند. در نهایت در بخش آمار استنباطی فرضیه های پژوهش با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون مورد بررسی قرار گرفته است.

توصیف خصوصیات جمعیت شناختی

جدول ۱: میانگین و انحراف معیار متغیر سن در واحدهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار
سن	۱۳/۵۵	۵/۹۱

در مطالعه حاضر، ۸۰ نفر از کلیه دانش آموزان دختر مقطع چهارم ابتدایی در شهر قدس مورد بررسی قرار گرفتند. سن آن دارای میانگین $13/55 \pm 5/91$ سال بود.

توصیف متغیرها

در این قسمت یافته های توصیفی میانگین و انحراف معیار نمرات متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

جدول ۲: نتایج آمار توصیفی متغیرهای هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی

مولفه ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
هوش هیجانی	۸۰	۱۲/۷۷	۳/۷۴
پیشرفت تحصیلی	۸۰	۹/۲۴	۳/۲۵

بررسی پیش فرض های آماری

مفروضه نرمال بودن: هدف از بررسی پیش فرض نرمال بودن آن است که نرمال بودن توزیع نمرات همسان با جامعه را مورد بررسی قرار دهد. این پیش فرض حاکی از آن است که تفاوت مشاهده شده بین توزیع نمرات گروه نمونه و توزیع نرمال در جامعه برابر با صفر است. بدین منظور از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده گردید.

جدول ۳: آزمون کولموگروف- اسمیرنوف جهت ارزیابی نرمال بودن توزیع نمرات

مولفه ها	آماره آزمون	P-value
هوش هیجانی	۰/۶۳	۰/۸۱
پیشرفت تحصیلی	۰/۷۱	۰/۶۸

همان طور که در جدول مشاهده میشود، نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنوف نشان می دهد که مقدار سطح معناداری محاسبه شده مقیاس ها از سطح معناداری ۰/۰۵ بیش تر می باشد؛ پس می توان نتیجه گرفت که توزیع نمرات این مقیاس ها نرمال می باشد.

در بخش آمار استنباطی، به منظور بررسی رابطه هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی، در فرآیند بررسی فرضیه ها از روش های ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

در ادامه رابطه بین هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی بررسی می شود.

جدول ۴: ماتریس ضریب همبستگی پیرسون بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی

متغیر	پیشرفت تحصیلی
هوش هیجانی	۰/۳۶*

** سطح معنی داری ۰/۰۱ * سطح معنی داری ۰/۰۵

نتایج جدول نشان می دهد که ضریب همبستگی بین هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی مثبت و معنادار با مقدار ۰/۳۶ است.

بحث و نتیجه گیری

در ادامه به بحث درباره رابطه معنادار بین هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی خواهیم پرداخت. نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که ضریب همبستگی بین هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی مثبت و معنادار با مقدار ۰/۳۶ است. در تبیین یافته ها می‌توان گفت، پیشرفت تحصیلی نقش مهمی در توسعه منابع انسانی آینده کشور دارد و در واقع مهمترین نشانه موفقیت سیستم آموزشی در دستیابی به اهداف است. به عبارت دیگر، عملکرد تحصیلی نشان دهنده میزان دستیابی دانش آموزان، معلمان و موسسات آموزشی به اهداف خود است (وارن و هال، ۲۰۲۰). پیشرفت تحصیلی به معنای توانایی اثبات موفقیت تحصیلی در کسب نتیجه ای است که برای آن برنامه ریزی و برنامه ریزی شده است. بهبود عملکرد تحصیلی به معنای موفقیت تحصیلی است و موفقیت تحصیلی به معنای میزان موفقیت دانش آموزان در دستیابی به اهداف دوره است. پیشرفت تحصیلی شامل زیرمجموعه های شناختی، عاطفی و انگیزشی متعددی است، از جمله خودکارآمدی، تأثیرات عاطفی، برنامه ریزی، کنترل نتیجه و انگیزه است (فلت و همکاران، ۲۰۱۶). پیشرفت تحصیلی بهتر باعث افزایش عزت نفس و کاهش اضطراب و افسردگی می‌شود. برای دستیابی به پیشرفت تحصیلی، باید انگیزه، نگرش و باورهای مثبت در فراگیران ایجاد شود. شناخت و بهبود فرایندهای یادگیری و یادگیری یکی از اهداف اساسی روانشناسی تربیتی است. به همین دلیل، پیشرفت تحصیلی و عوامل موثر در آن همیشه مورد توجه روانشناسان و مربیان بوده است و در سالهای اخیر آنها تلاش کرده اند متغیرهایی را شناسایی کنند که می‌توانند به بهبود عملکرد تحصیلی کمک کنند. بسیاری از پژوهش های نشان داده اند که عملکرد تحصیلی رابطه مستقیمی با تاب آوری دارد (شریف موسوی، ۱۳۹۴؛ کائور، ۲۰۱۸؛ رجاس، ۲۰۱۵؛ وارن و هال، ۲۰۲۰). یکی از مولفه های موثر بر پیشرفت تحصیلی، هوش هیجانی است. هوش هیجانی یکی از مهمترین عوامل در احساسات فرد بازی می‌کند (گلمن، ۱۹۹۸). عنوان می‌کند هیجان، یکی از اجزای زندگی روانی انسان است. این واژه که به معنای حرکت، تحریک، نقش یا تهییج می‌باشد، حالتی چند وجهی را می‌رساند (مومنی، ۱۳۹۷). هوش هیجانی به توانایی مدیریت احساسات و هیجانات خویش و دیگران، تشخیص هیجانات در خود و دیگران، پذیرش چشم اندازهای سایر افراد، کنترل روابط و توانش های اجتماعی اشاره دارد. هیجانات منابع اولیه انگیزشی هستند که اعمال انسان را برانگیخته و حفظ و هدایت میکنند. چنانچه هیجانات به صورت مناسبی تعدیل و به کار گرفته شوند، ظرفیت های شناختی

را افزایش می دهند. هوش هیجانی نقش اساسی و مرکزی در تعامل انسان ها با یکدیگر دارد و در فعالیت های مرتبط با خانه، مدرسه، شغل و دیگر موقعیت ها تأثیرگذار می باشد. افراد با هوش هیجانی بالا، حساسیت بیشتری به سلامتی خود نشان می دهند و در برابر خطر و فشار روانی مقاومت بیشتری دارند. بنابراین فشار روانی کمتری را تحمل می کنند و از رضایت روان شناختی و فیزیکی بهتری برخوردارند (نجفی، ۱۳۹۸).

پیشنهاد های پژوهشی

- بهتر است پژوهشی با همین عنوان بروی دانش آموزان مقاطع دیگر نیز انجام شود و نتایج آن با نتایج پژوهش حاضر مقایسه گردد.
- پیشنهاد میشود که محققان در پژوهش های آتی، ویژگی های شخصیتی را هم مورد پژوهش قرار دهند تا مشخص شود آیا ویژگی های شخصیتی نیز با متغیرهای پژوهش حاضر در ارتباط هست و بر آنها اثر دارد.

منابع

- شریف موسوی، فاطمه (۱۳۹۴). تاب آوری تحصیلی و درگیری تحصیلی در هنرستان های شهر قم. اولین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران. مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی.
- محمدخانی، محی الدین؛ شهبازی، مریم. (۱۳۹۷). رابطه باور فراشناختی و تاب آوری تحصیلی با خودکارآمدی تحصیلی در دانش آموزان دختر دوره متوسطه دوم شهر کرمانشاه. چهارمین کنفرانس ملی پژوهش های کاربردی در علوم تربیتی و مطالعات رفتاری ایران. دبیرخانه دائمی کنفرانس.
- مرادیان، جلال. (۱۳۹۲). رابطه هیجان های تحصیلی با رویکردهای مطالعه و اهمال کاری تحصیلی در دانشجویان. مجله پیشرفت های نوین در علوم رفتاری، ۲(۱۳)، ۱-۱۳.

مومنی، مرجان (۱۳۹۷). علل و زمینه های اعتیاد اینترنتی در بین دانش آموزان: ارائه یک نظریه مبنایی. فناوری آموزش و یادگیری، ۴(۱۴)، ۱۳۳-۱۶۸.

نجفی ظریفی، نسیم (۱۳۹۸). بررسی رابطه بین هوش هیجانی جوانان و تمایل آنها نسبت به نمادهای شهری، فصلنامه معماری، شماره ۱۸، ص ۱۷۹-۱۹۲.

Bar-On, R. (2001). Emotional intelligence and self-actualization.

Flett, G. L., Hewitt, P. L., Besser, A., Su, C., Vaillancourt, T., Boucher, D., ... & Gale, O. (2016). The Child-Adolescent Perfectionism Scale: Development, psychometric properties, and associations with stress, distress, and psychiatric symptoms. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 34(7), 634-652.

Gelman, D. (1998). The miracle of resiliency. *Newsweek*, 117(22), 44-47.

Kaur, R. (2018). Well-being in relation to cognitive distortion, resilience and depression among farmers of Punjab. *Indian Journal of Positive Psychology*, 9(4), 443-447.

Pham, L. B., & Taylor, S. E. (1994). From thought to action: Effects of process-versus outcome-based mental simulations on performance. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(2), 250-260.

Rojas, L. F. (2015). Factors affecting academic resilience in middle school students: A case study. *Gist: Education and Learning Research Journal*, (11), 63-78.

Warren, J. M., & Hale, R. W. (2020). Predicting grit and resilience: Exploring college students' academic rational beliefs. *Journal of College Counseling*, 23(2), 154-167.

The relationship between emotional intelligence and academic achievement in fourth grade students

Niloufar Safaei¹

Abstract

The purpose of this study was to investigate the relationship between emotional intelligence and academic achievement in fourth grade students. The research method was applied according to the objective and descriptive-correlation according to the data collection method. The statistical population included a number of female students of the fourth grade of primary school in Quds city in the academic year 2018-2019, of which 80 students were selected by non-random-purposive sampling method. Bar-on (1986) and Pham and Taylor's (1994) academic achievement questionnaire were used to collect data. The validity of the questionnaire was calculated using content validity and also reliability through Cronbach's alpha coefficient, and the results indicated the validity and reliability of the questionnaires. Data analysis was done through descriptive and inferential statistics (Pearson's correlation coefficient test) using Spss-V23 software. The findings showed that there is a positive and significant relationship between emotional intelligence and academic achievement ($R=0.36$). In general, it can be concluded that the education organization and teachers can influence the academic progress of students by strengthening and promoting emotional intelligence in childhood with organized plans.

Keywords: emotional intelligence, academic progress, students

---

¹ Master's student in psychology, majoring in general psychology, Islamic Azad University, Quds branch, Iran